

Sul sicut de la poèsia A tròces e bocins

IVES ROQUETA

Siái estat un jove poèta. Aviái 16 ans, n'aviái 22. Me vaquí un poèta vièlh, de 70 ans.

De qué poiriái escriure, amic Carbona, sul sicut de la poèsia e del mestier de poèta que los que m'an legit non sapien ?

Espères pas quauque tractat. Siái pas en estat de te 'n far un. Ai pas jamai agut lo gost d'aquò. Solide qu'ai, mai sai que que cap pus, rendut còmpte de çò que s'escriviá de poèsia en lenga d'òc dins quauquas revistas coma *Òc* o *Viure* e dins *La Despacha* (o tot còp dins *Connaissance du Pays d'oc* o *Occitans!*). Mas èra del temps que m'èri mes en responsabilitat del devenir de nòstra literatura, de nòstra lenga, de nòstra « dissortada » nacion. Me fasiái alara un dever d'èsser de totas las batalhas socialas, o esteticas, o politics. Fa mai de vint ans qu'ai daissada a d'autres l'esteva que l'esperança m'aviá desertat de veire l'Occitania dintrar coma tala dins l'istòria. Dempuèi, ai pas quitat d'escriure. En francés sovent que, dins aquesta lenga, èri fòrça demandat. E de longa, en occitan, de poèmas, qu'aquí engatjavi pas que ieu, dins ma non-esperança e mon besonh d'espression personala. Me cal escriure e legir de poèmas per èsser solide que siái viu.

Viu, mas pas tranquille brica. Dintrar en poèsia aquò's dintrar dins l'intranquillitat. O sabiái mai o mens quand escriguèri, a 16 ans, mon primièr poèma ?

*D'una branqueta e d'un aucèl
me soi tescut*

Ives Roqueta

*un cèl de patz
l'aire tremòla,
l'aucèl se 'n va,
la branca peta,
adiu ma patz.*

Es d'una angoissa existenciala que nais tota òbra d'art : pintura, escalpradura, musica, dança, cinemà o teatre, pròsa o poèma.

Al començament i a lo manca, l'insatisfaccion, l'escande ressentit al pus prigond de se davant l'insusportable : la mòrt universala e necessària, l'amor qu'òm fa pas jamai que se sarrar de l'absolut qu'el exigís per èsser, la derellicion del umiliats, dels ofensats, dels paures e, tanben per d'unes que siam, lo malsòrt qu'espèra l'otís que nos 'n servissèm mai per escriure que per viure, la lenga.

A aiçò me cal ajustar doás autras causas. Una es la tension de tot l'èsser per aportar — s'òm i capita ! — sa part de beutat coma sa part de cauç a l'univèrs. E la segonda lo besonh qu'òm a de comunicar non pas als seunes solament, mas ambe totes los autres : sus la planeta tota, vius e mòrts, presents o futurs.

Me sembla qu'es en aiçò que veni de dire que la poèsia ten sas rasigas e pren son creis.

Me tòrnan dos poèmas qu'ai pas quitats de romiar dempuèi mai d'un mièg-sègle, gaireben cada jorn. De Max Roqueta :

*Non sabi onte penjar mon lum
dins aquela granda tenèbra
ontè rabala coma un lum
una odor de sang e de fèbre.
Mas mans encara van cercant
a l'entorn de frairalas mans
e de susor de cara umana. . .*

De Leon còrdas :

*Quand coneiràs que la paraula te conven
qu'a retardat d'una beluga
la nuèit crentosa al ras del jorn. . .
mençona-la, flor a ta boca . . .*

Tot m'i sembla dich. Qu'escrivèm dins lo desrei, la nuòch, la soletat, paures de saber e de sens. Que la poësia es incapabla de ne finir ambe la paur mas capitat es lo poèma que la fa — quauque temps, pauc de temps, lo temps que lo poèma se paga, se legigue, se tòrne dire — recuolar, que la retarde. . .

Diguèri quicòm d'un pauc semblant dins lo poèma *Pensant a Pons, Josèp Sebestià*.

Per o far gròs : tot poèma es trabalh. Tralhalh del desir faguent l'amor a la memòria. Lo contrari d'una efusion. Pendent e a cima d'aquel tralhalh, la patz es conquistada : *del cèl tombava una immensa claror alleugerint lo pas de las donzellas*. Mas emai se lo monde i sembla mes en òrdre, rajolant de beutat, de joinessa, a l'estat naissent aquela revelacion es, dins lo mème temps, revelacion de nòstra finituda e de la precaritat de tot.

Dich autrament, per Pons encara : *Deman es tot blau – deman es desèrt*.

Tralhalh, tralhalh. Se disiá de mon paire, atissat a sos òrts, qu'auriá tirat son sang a las pèiras. *Lo sang de las pèiras* : un titol de Marcèla Delpastre, lo pus grand, dins lor sègle, dels poètas d'òc. Far gisclar lo sang del quite mineral ? Seria la gràcia suprèma. Car tot al monde viu. Car l'impossible, l'impensable, ne donar fam e set, es aquí tot nòstre mestier. E sabi, mai que degús pus, que i arribi pas.

Lo tralhalh prend de temps. Plan de temps. Lo poèma es un don de cap de dieu, de cap de musa. Se fa pas d'esperel. Es tot lo contrari d'un passa-temps.

Emai quand lo poèma es escrich d'una sola estirada, lo temps que cal per que se còche sul papièr, sens qu'òm sentigue la necessitat d'i tornar, d'ensajar de lo melhorar (aital foguèt per ma *Messa*

pels pòrcs. . .) sa naissença es estada precedida per una longa gestacion. Quicòm vos ròda que sabètz pas de qué pòt èsser : una emocion fòrta, quauques images. . . aquò acampa coma un abcès benventut. Aquò demanda d'èsser dich e sabètz pas cossí. Aquò vos trabalha . . . sovent, sovent, sovent, aquò abòrta. Avèm nòstras pobèlas comolas de poèmas mal venguts.

D'autres còps, vos ven l'idèa pro clara de çò que vos cal — a vos — escriure. Mas ren non ven. Ren non ven de çò qu'esperàvètz d'aprene de vos.

Òm arrèsta pas de foire, de palavirar, de burgar, de çagandar. Òm bastís e òm desbastís. Òm s'i atissa. Òm escriu la causa autrament. Òm daissa tombar. Òm i tòrna. Puèi ven un moment que tan pauc satisfach qu'òm siaga, ne cal finir e, s'òm o pòt, publicar, o alara escampar.

Ai escampats un fum de poèmas, de recuelhs qu'a los tornar legir ne vesíai pas d'interès ni per ieu ni pels autres que m'avián pas ensenhat ren que non sapièsse, que m'avián pas esclairat gaire sus çò que siái e çò qu'aviái viscut, ma jòia prigonda, ma fe, mon esperança, etc. Partiguèron aital a las escobilhas de libres entièrs que ne volguèri pas gardar ren. Un aviá per titol *L'amor de las causas*, l'autre *Agostongan*. Ne siái pas regretós. Ne donèri au mens dos autres a la publicacion. Un es l'enterrada somiada, poëtisada e mesa en scèna de Renat Nelli, mon camarada-mèstre en poèsia e plan mai : lo *Cementèri dels Inocents*. Lai susèri la camisa de mesadas e de mesadas, ne faguèri sabi pas quantas de versions davant de me decidir — mal satisfach qu'èri e que siái encara — a ne far editar una. Aital siái a far ambe un autre poèma pro long : *El Jòb* que Letras d'òc vòl publicar. Al cap d'annadas a me batre contra ieu, en vèrs, en pròsa, en pròsa e vèrses mesclats, siái tornat a me primièira version, tròp escura a mon agrat, mas me'n caliá desbarrassar. Inutil saique de precisar qu'ai destrusidas las diversas versions d'aqueles dos poèmas. Ren me put pas tant coma las edicions criticas que se 'n congostan los universitaris.

Tota ma vida aurai navigat, per çò qu'es de la poèsia coma de plan maitas causas, entre doás citacions, Enric Espieut :

« *Un jorn sens son ulhau es un jorn degalhat* »

« *A cada jorn sufís sa pena e son mièg-lum* ».

Son pas tant contradictòrias coma pòdon semblar. Quantes de jorn meunes los sentissi degalhats que son pas estats portaires de liuces de cap de mena! Lo lum meune es estat tot còp, pas sovent, lo de l'auratge a del fòlzer. E, plan pus sovent, lo lum rossèl d'una candela censada aluonchar la tronada e lo malastre d'èsser òme, Cioran diria : d'èsser nascut.

Tot poèma es d'amor, emai quand sembla parlar de quicòm mai. Coma l'amor se fa a dos : lo qu'escriu e lo que legís. Sa « qualitat » es fonccion de la qualitat dels dos intervenents. Encara cal que l'objècte de paraula estipulat pel primièr siague portaire d'emocion, d'images de quauqua vertat. Mas un còp publicat, lo poèma m'aparten pas. Se tòrna far dins l'autre.

Coma un objècte de paraula . . . veni de dire. Mas de paraula comuna, ordinària, vocabulari e sintaxi d'usatge. Pensi pas que lo trabalh poètic se faga sus la lenga, mas solament dins la lenga. Dins la lenga de cada jorn, non pas forçada, mas servida umilament e orgulhosament. *Qualis artifex!* Formula de Neron, bona pels artificiers, mas pas per ieu, espèri.

Ai dicha, tanben, mon indiferéncia pels poètas *brodaires d'arabèscas*. N'i a. La preciosetat m'a totjorn pareguda un article de salon. Dona de causas polidas, sovent polidonas, esteticament corrèctas mas quasiment pas jamai ren de bèl. *Es en fôrça que cal escriure o bastir*, ai escrich. Vòl pas dire que ne siagui capable.

La polidetat se vòl leugièira, joiosa, primadièra, doblidosa del temps que passa, de l'universala perdicion, dels vertigis existencials e autres. I a totjorn quicòm dins ela que m'evòca la Pereta del pòt al lach.

La beutat es totjorn brutala. Son esclat es insostenible. Sa respandor es pas de seduccion. Vos trabalha lo còrs e l'anma. I a totjorn en ela una sonada al despassament e tanben quauque fons de tristesa.

Pesarem pas jamai que lo pes de nòstras admiracions. Lo que se risca a ensajar de far òbra artistica es forçadament divent a aqueles, mòrts o contemporanèus, que sas òbras li an rompuda e trabalhada l'anma.

Quauques-uns dels meunes son d'òc. N'ai diches quauques-unes. Son plan maites. Mas devi fòrça a un tròpel de poètas franceses e estrangiers, a Supervielle forçat inocent, Follain e son usatge del temps, Guillevic e son questionament totjorn recomençat, lo primièr Char, mas tanben Hugo o Cesaire, o La Fontaine o Rimbaud, o Valéry. N'ai tradusit en occitan d'unes que i a. Exercicis d'admiracion, mas tanben de me téner en estat de velha e de far servir la lenga qu'aimi a dire quicòm mai que çò que sos locutors e sos escrivans ne son capables. M'es estat quitament arribat de revirar dins del francés de poèsia que la podiái pas aprochar dins lo parlar d'origina : russa per Essenin, ebrèu per Rony Somek per prene pas que dos exemples.

Admirar exclusís tota imitacion. Los grands nos dobrisson de camins que se tòrnan tampar darrèr eles. Ajudan a se cercar. Mas òm escriu contra los qu'òm li deu mai. Ieu au mens.

Se pren coneissença d'un rapòrt, d'una teoria, d'un article de revista o de jornal. Ambe lo poèma cal far coneissença.

Aquò supause qu'òm l'abòrde ambe tota sa persona, rason e imaginari, conviccions e dobtes. Supausa tanben qu'òm prenga tot lo temps que cal per se 'n sarrar, lo daissar far (se pòt !) son camin dins nautres, lai restontir, lai irradiar. Se pòt que d'aquel rescontre, d'aquel començament de convèrsa grelhe pas cap d'amistat, de passion, d'esbleugiment, de lum. Lo poèma pòt èsser tal *aboli bibelot d'inanité sonore* e tal *arma de vertat*.

A vint ans me voliái escriure public. O siái pas gaire estat : ai pas jamai escrich jos la dictada de degús, a sa demanda e a sa plaça.

Ai solament volgut far plaça dins mos poèmas a aqueles que l'istòria e la poèsia daissan de caire, lo mai sovent, los qu'apèli ara, l'*ordinari del monde*. (Aimi mai aquel mot de « monde » que lo mot de « gents ». Dins mon parlar « monde » designa e las gents e l'univèrs.) Començèri ambe d'unes poèmas del *fuòc es al cementèri*, contunhèri ambe *Pontesses* e *Cadun los seunes*. La poèsia qu'ensagi de far d'aquesta passa va dins aquel sens. Lai m'acari a de personas. Meti tot mon saupre-far a las far aimar, tan miserables o tan comuns que pòscan aparéisser a primièira vista.

Tre mon segond recuèlh somiavi — e o disiái — d'una poèsia « sens image ni ritme », que naisseriá d'una vertat esconduda de ieu

e de maites. Quicòm coma un parlar que vendriá del pus fons de ieu e de la realitat e que restontiriá al pus prigond del legeire. Es pas evident brica que siagui arribat a aiçò.

Daissar lo monde dintrar dins lo poèma, mena necessàriament a restaurar l'anecdòta, la faula, le raconte que vos butan al questionament, a la compassion, a l'amor del mens evidentament aimable.

Se pòt far — e s'es fach, e se fa — una pintrura abstracha, una musica abstracha. En se un afrontament de colors, de nòtas constituís una abstraccion, emai quand sembla dire quicòm mai. Cada mot, d'esperel, qu'o volguèssi o pas, nom, vèrbe, adjectiu, advèrbe, significa quicòm de plan precís, un quicòm qu'a sa forma a el, son pes, sa color, son usatge que pòt pas èsser confondut ambe çò autre, emai ambe çò que, per subre pès, pòt evocar o n'èsser lo simbòl.

La poësia per çò qu'es facha le lengatge uman, me sembla que pòt pas desertar l'umanitat sens s'anequelir e se pèrde.

Ne poirái escriure plan mai sus aquel sicut. Mas tot d'un còp lo lassatge m'aganta. Perdona-me, mon plan car Felip de t'aver escrichas aquelas causas coma me venián, coma s'endevenián o pas.

Lo Gai Saber n° 500b, p. 34-40.